

Hva skal vi si til barna om drapet på 10 år gamle Engla i Stjärnsund i Sverige?

En veiledning for foreldre og lærere

Av Magne Raundalen og Atle Dyregrov, Senter for Krisepsykologi, Bergen

Utgangspunktet for denne veilederen er todelt. Det første punktet dreier seg om at vi vil at våre barn skal være like trygge som vi er. Det betyr ikke at vi ikke er rystet over det som har skjedd i Sverige, men at tryggheten i dagliglivet vårt ikke er vesentlig endret. Det vi først oppfordrer til, er en trygghetsskapende samtale, inkludert at du planlegger med barna at de skal slippe å ferdes alene på skumle steder som gjør dem redde. Dere skal passe på dem.

Det andre målet med samtalen vi gir råd om, har vi valgt å kalle respekt for barnas forstand. Det dreier seg om at barn følger med og snapper opp, og de som gjør det strever med å forstå det forferdelige som har hendt. Mange barn har fått med seg at en voksen mann på 42 år har drept en ti år gammel jente, og noen vet at han hadde lagt henne på en øde vei. Der lå hun død i mange dager mens fortvilede voksne og politiet lette etter henne. Mange barn har også oppfattet at han i tillegg har fortalt politiet at det var han som drepte en ung kvinne i Falun for åtte år siden.

Alderen på barna som mer eller mindre aktivt tar til seg disse forferdelige nyhetene tenker vi ligger fra 8 år og oppover. Det betyr likevel at vi skal ha antennene oppe for hva de mindre barna måtte streve med, enten fordi de har fått med seg nyheter, eller de har hørt samtaler mellom større barn, eller de har hørt det de voksne har snakket om.

Et dilemma med å ta dette dramatiske tema opp i en barnegruppe, blant de under 9 år i alle fall, er at noen blant dem kan være fullstendig uvitende og dermed uten bekymringer om dette. Skal vi risikere at de barna får problemer de ikke behøvde å ha? Vårt første svar på det spørsmålet er at du som voksen kan vente litt, samtidig som du vurderer hvor intens media dekningen blir i fortsettelsen. I alle fall bør du forberede deg på hva du skal si dersom det spontant kommer opp i barnegruppen, enten det er i fjerde klasse eller blant de store i barnehagen. Sjansen for det siste regner vi som ganske små, men det kan hende at du må ta en til side og hjelpe han eller henne fordi de har hørt det fra større søsken.

Når det gjelder enkelt barn, barna der hjemme, kan du som mor eller far lodde uroen med å spørre om det har vært noe i nyhetene som har gjort dem redde og som de gjerne vil snakke om. Dersom du som førskolelærer eller lærer finner at du blir utfordret til å reagere fordi du overhører samtaler eller blir direkte konfrontert, er det viktig at hjemmet blir informert om hva som er sagt i barnegruppen eller til klassen.

Vårt problem som voksne, enten vi er foreldre eller lærere, er selvsagt at vi har vanskelig for å begripe at noen kan gjøre noe så forferdelig. Vi har likevel noen knagger som vi kan plassere vår engstelse på. Med vår kunnskap og livserfaring slipper vi å gå og se oss tilbake og tenke at nå kommer det en her i vårt lille nabolag. Det er denne voksentryggheten vi vil at barna skal få del i, og da må også barna få noen begreper, eller knagger å henge sin frykt og redde tanker på.

I denne lille veilederen vil vi foreslå fire ganske enkle begreper for det formålet, nemlig feiltanker og tankesykdommer på den ene siden, og bremses og ryddemaskinen på den andre siden. Tankesykdom og feiltenkning skal gi en forklaring på at han kunne planlegge å drepe et barn: Det at han virkelig gjorde det var fordi bremsene mot å gjøre slikt og ryddemaskinen som skulle fjerne de syke tankene ikke virket. Bremsene kom ikke på, og ryddemaskinen var ødelagt.

Vi foreslår at du først snakker med barnet eller barnegruppen om at det er forskjell på å bli forskrekket og det å bli redd. Grunnen til at vi er så forskrekket over at noen kunne gjøre en slik forbrytelse mot et barn, det er først og fremst at det var så grusomt, han var sterk og hun lita, og nå er hun er død. Dernest er vi forskrekket fordi det er så sjelden at slike forferdelig ting hender. For de litt større barna som har fulgt bedre med i aviser, tv eller på nettet, det vil si barn fra 10 år og oppover, kan du også ta opp dette at de når får høre om alle uopklarte drap på både barn og voksne. Derfor virker som om det er veldig mange det hender med. Det stemmer ikke, det er heldigvis veldig sjelden. Punkt én er altså at det er veldig sjelden. Derfor er ikke du redd for at det skal hende her nå fordi det har hendt på et lite sted i Sverige.

Herfra kan du gå over til forklaringen som bygger på ordene feiltanker og tankesykdommer. Og det at det er veldig sjelden at noen blir så syk i tankene at de dreper barn. Alle mennesker har mange rare tanker. Det er helt vanlig. Vi kan til og med bli så sinte at vi sier til noen at vi skulle ønske du var død. Det har ingenting med sykdom å gjøre, fordi vi mener det egentlig ikke.

De personene som får slike tankesykdommer som mannen i Sverige, de går og tenker alvorlig på at de skal finne noen som de skal drepe. Noen ganger hører de stemmer inn i tankene som sier at de skal drepe. De tror stemmene kommer fra en som kan bestemme over dem.

Alle mennesker har en tankebrems de kan trå på som stopper farlige tanker, og de har en ryddemaskin som raskt fjerner de verste tankene. Noen ganger både gjør vi dumme ting og sier dumme ting. Det er ikke sykdom. Det er helt vanlig. Da ber vi om unnskyldning. Bremsene og ryddemaskinen er våre gode venner. Dessverre er det noen få som får feil på begge to. Det kan hende at både bremsene og ryddemaskinen ble dårlig fordi personen opplevde mange forferdelige ting i barndommen. Men det kan også hende at hjernen blir forgiftet fordi den var full av syke og sinte tanker fra før. Det viktigste jeg har å si til deg er at det er veldig sjelden at noen får slike tankesykdommer.

Du kan også si at vi foreldre blir litt skremte. Det er fordi vi er så inderlig glad i deg, vi vil ikke at det skal hende deg noe vondt. Derfor vil vi alltid vite hvor du er, særlig når det er om kvelden, og vi vil ikke at du skal gå alene på skumle steder, og vi vil aldri at du skal gå alene hjem om kvelden. Vi vil at du skal føle deg trygg, og vi vil være trygge for at noe vondt ikke skal hende deg. Vi har lest i avisen at hun som het Engla syklet hjem alene fem kilometer etter en fotballkamp og at det var lyse dagen. Hun hadde ingen grunn til å være redd, men da hun ikke kom hjem med en gang, ble moren redd og ringte og ringte. Vi tenker at barn er trygge til å sykle mange steder, og vi synes ikke at de skal slutte med det. Vi vil likevel fortsette å snakke med deg om hva du kan gjøre alene, hva du kan gjøre uten å føle deg redd, og vi vil alltid følge deg når du og vi synes det er nødvendig.

Som lærer og førskolelærer kan du si at vi voksne har en stor oppgave, og det er å gjøre barn trygge. Derfor skal vi snakke med deg og foreldrene dine om det som gjør deg utrygg, fordi det ikke er bra for barn å være redde.